

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

DEVELOPMENT FACTORS OF AN ENTREPRENEURIAL UNIVERSITY

У статті розглянуто необхідність узагальнення зовнішніх та внутрішніх передумов перетворення закладу вищої освіти в підприємницьку організацію. Доведено, що підприємництвом в системі освіти є інноваційна діяльність закладів вищої освіти, яка спрямована на формування та розвиток освітнього потенціалу суспільства на основі дії економічних законів ринку. Доведено, що в системі освіти саме інновації є інструментом підприємницької діяльності. Обґрунтовано основні тенденції, що визначають необхідність перетворень вітчизняних закладів вищої освіти в підприємницькі університети. Визначено, що одним із напрямів у підприємницькій діяльності університетів є франчайзинг, який включає в себе широке поширення інноваційних методик, навчальних матеріалів, книг, електронних видань та доведення власних розробок до рівня широкого споживання. Обґрунтовано, що в сучасних умовах малий бізнес є основою будівництва підприємництва в університеті, який при цьому зберігає потенціал власного зростання та розвитку. Доведено, що поєднання малого інноваційного бізнесу та функціонування університету як підприємницької організації надає цій структурі динамічної стійкості та здатності розвитку.

Ключові слова: заклад вищої освіти, університет, підприємницький університет, підприємницька діяльність, інноваційна діяльність, інновації.

The article considers the need to generalize the external and internal prerequisites for transforming a higher education institution into an entrepreneurial organization. It is proved that entrepreneurship in the education system is the innovative activity of higher education institutions aimed at the formation and development of the educational potential of society based on the economic laws of the market. It is proved that in the education system, innovations are an instrument of entrepreneurial activity, and the adaptation of the educational complex to new economic conditions will allow attracting investment resources to this industry. The main trends that determine the need to transform domestic higher education institutions into entrepreneurial universities are substantiated, the main ones being a relative decrease in funding for educational institutions and fierce competition between higher education institutions for attracting both budgetary funds and additional funding. It is proved that the set of changes that occur in the process of implementing innovations make organizations open, flexible and responsive to changes in the external and internal environment, which pose new challenges to universities, the main of which is the intensification of resource use and the search for additional sources of funding. It is determined that one of the directions in the entrepreneurial activities of universities is franchising, which includes the widespread dissemination of innovative methods, teaching materials, books, electronic publications and bringing their own developments to the level of wide consumption. It is proved that one of the factors determining the transformation of higher education institutions into an entrepreneurial organization is a developed network of branches and representative offices of many large universities, which defines a university as a network organization, the level of development of which determines its business activity and helps to attract additional financial resources. It is substantiated that in modern conditions small business is the basis for building entrepreneurship at the university, which at the same time retains the potential for its own growth and development. It is proved that the combination of small innovative business and the functioning of the university as an entrepreneurial organization provides this structure with dynamic stability and development capability.

Key words: institution of higher education, university, entrepreneurial university, entrepreneurship, innovative activity, innovations.

УДК 330.1:327.39

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.80-9>

Бєлялов Т.Е.

д.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнесу,
Київський національний університет
технологій та дизайну

Аширов Е.С.

аспірант,
Київський національний університет
технологій та дизайну

Bielialov Taliat

Kyiv National University
of Technologies and Design

Ashyrov Ennan

Kyiv National University
of Technologies and Design

Постановка проблеми. Умови цифрової економіки та глобалізації економічних та освітніх процесів вимагають змін на ринку праці, формування та зростання сегменту висококваліфікованих спеціалістів, які виступають агентами змін та впровадження інновацій, володіють загальними та спеціальними компетентностями у сферах розроблення та реалізації інноваційних технологій.

Важливим результатом таких змін має стати система забезпечення інноваційного розвитку сфери освітніх послуг, що відповідає глобальним трендам трансформації світового ринку та створює, під впливом мережевої взаємодії інноваційних стейкхолдерів, сприятливі умови для швидкої розробки та впровадження відповідних інновацій. Як свідчить

світовий досвід, одним із ключових суб'єктів забезпечення інноваційного розвитку сфери освітніх послуг стають підприємницькі університети.

До закладів вищої освіти висувують вимоги щодо реалізації свого наукового інтелектуального потенціалу через інноваційну активність та підприємництво в економічному просторі освітнього середовища, доведення своєї конкурентоспроможності у генерації ідей та їх комерціалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Підприємництво в системі освіти – це інноваційна діяльність закладів вищої освіти, що спрямована на формування та розвиток освітнього потенціалу суспільства на основі дії економічних законів ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання підприємницького університету та факторів його розвитку розкрито у наукових дослідженнях П. Друкера [1], Б. Кларка [2], Дж. Уільямса [3], Дж. Ропке [4], Дж. Субоцькі [5], А. Романовського [6], І. Каленюк [7] та інших.

Незважаючи на велику кількість й широкий спектр публікацій, залишаються недостатньо дослідженими питання, що стосуються обґрунтування факторів розвитку підприємницького університету на основі його інноваційної діяльності, що розглядаються як пов'язані між собою елементи.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення факторів розвитку підприємницького університету, що згруповані під впливом інноваційної діяльності закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В останні роки підприємництво міцно пов'язують з нововведеннями, переважно технологічними. Проте, як показав аналіз інноваційних компаній у США, технологічні «проривні» нововведення дуже рідкісні, лише 10% із них було створено на основі технологічних винаходів. При цьому, більшість компаній використовували відомі технічні ідеї та рішення, але додали до них свої розробки, які й дозволили здійснити «стрибок продуктивності». Дослідження показують, що масштаби підприємницької діяльності набагато ширші, ніж технічні нововведення. Останні найчастіше реалізуються через організацію нових підприємств.

На думку П. Друкера [1], нововведення – це функція підприємництва у всіх сферах діяльності, в тому числі і в управлінні, тому управління – це нова технологія, яка робить економіку підприємницькою. Всі успішні стартапи пропонують суспільству цілий пакет ідей, більшість з яких лежать в області організації роботи підприємств, формах та методах роботи з постачальниками та споживачами. При цьому, центральною ланкою є постать підприємця-інноватора, творця нових комбінацій факторів виробництва, нових продуктів, нових ринків, нових технологій.

Вітчизняна система вищої освіти є досить життєздатною структурою, яка створює нові інноваційні організаційні форми та структури, та в якій підприємництво стало засобом не лише виживання, але й розвитку [8].

Узагальнення зовнішніх та внутрішніх передумов перетворення закладу вищої освіти в підприємницьку організацію дозволило визначити наступні.

До зовнішніх передумов належать:

- прискорення темпів розвитку та глобалізація економіки;
- перехід до інформаційної спільноти;
- соціально-культурні перетворення в Україні, зміна потреб та інтересів суб'єктів економіки;

- розвиток ринку освітніх послуг, посилення конкуренції;

- підвищення вимог конкурентів до якості освітніх послуг;

- зміна політики держави щодо вищої освіти;

- демографічні зміни (старіння нації, спад народжуваності, міграція населення у зв'язку з військовими діями) тощо.

До внутрішніх передумов можна віднести:

- неможливість екстенсивного розвитку та використання ресурсів;

- пошук нових джерел фінансування;

- самостійність та незалежність у прийнятті рішень, пошук альтернативних шляхів розвитку;

- розвиток елементів проектного управління;

- встановлення якісно нового рівня взаємозв'язків між наукою, освітньою діяльністю та виробництвом (елементи підприємницької діяльності) тощо.

Факторами конкурентоспроможності основного товарного продукту закладів вищої освіти – освіти, є активна маркетингова стратегія, правильно побудована цінова політика, пошук нових освітніх технологій, що відповідають запитам ринку

У системі освіти інновації є інструментом підприємницької діяльності. Для інтелектуальної праці, інновації – це форма вирішення існуючих протиріч, що визначає прогрес у будь-якій сфері людської діяльності.

Підприємництво в системі освіти – це інноваційна діяльність закладів вищої освіти, що спрямована на формування та розвиток освітнього потенціалу суспільства на основі дії економічних законів ринку.

В сучасних умовах інноваційне підприємництво у сфері освіти – це механізм впливу університету на розвиток освіти, науки, економіки та соціальної сфери від ідеї до впровадження.

Здатність до самореформування мають не всі заклади вищої освіти. Підприємницька діяльність, як форма економічного розвитку, може бути рекомендована для університетів, що зіткнулися з втратою економічної стабільності та прагнуть зберегти свою самостійність.

Інноваційна діяльність у закладах вищої освіти має характеризуватись наступними якісними рисами [9]:

- використання власних інтелектуальних та матеріальних ресурсів;

- новаторство (наявність інновацій у навчальній, науковій та виробничій діяльності, методах управління та організації цієї діяльності для подолання конкуренції та просування продукції);

- власна оцінка та страхування ризику, пов'язаного з інноваційною діяльністю.

Інноваційний успіх залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішим є внутрішнє інноваційне середовище як певна сукупність вну-

трішніх умов функціонування підприємницької організації.

Підприємці досягають успіху, якщо мають довгострокову обґрунтовану мету. Стратегічна поведінка є виключно важливою для забезпечення адаптації до навколишнього середовища, що змінюється, хоча це не знижує значущості завдання раціонального використання потенціалу поточної діяльності.

Стратегія поведінки організації в ринковій економіці повинна нести можливість отримання переваг від змін, що характерно для інноваційного підприємництва.

Отже, основними тенденціями, що визначають необхідність перетворень вітчизняних закладів вищої освіти в підприємницькі університети є [10]:

- відносне зниження фінансування освітніх закладів;
- жорстка конкуренція між закладами вищої освіти за залучення як бюджетних коштів, так і додаткового фінансування;
- неузгодження вимог ринку праці та ринку освітніх послуг, невідповідність попиту та пропозиції;
- збільшення соціального попиту суспільства на масову освіту;
- залучення до освітнього процесу широких верств населення незалежно від статусу та віку;
- формування інноваційної освіти, зміна її якості.

Адаптація освітнього комплексу до нових економічних умов дозволить залучити до цієї галузі інвестиційні ресурси.

Сукупність науково-технічних, технологічних та організаційних змін, що відбуваються в процесі реалізації інновацій, як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, робить підприємницькі організації відкритими, гнучкими та рухливими. Підприємницькою організацією може бути будь-яка організація, характерною особливістю для якої є інноваційна культура. Для такої організації підприємницьке мислення стає основою управління, а підприємництво – філософією управління. Підприємницька організація повинна постійно реагувати на зміни навколишнього середовища.

Сукупність змін, що відбуваються в процесі реалізації інновацій, роблять організації відкритими, гнучкими та рухливими на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що ставлять перед університетами нові завдання, зокрема такі як:

- інтенсифікація використання ресурсів та пошук додаткових джерел фінансування;
- розвиток інфраструктури та мережі філій та представництв;
- економічна зацікавленість у поєднанні із задоволенням суспільних інтересів.

Одним із напрямів у підприємницькій діяльності університетів, є франчайзин, який перед-

бачає широке поширення інноваційних методик, навчальних матеріалів, книг, електронних видань та доведення власних розробок до рівня широкого споживання. Варіантом підприємницької стратегії у сфері інноваційних розробок є діяльність університетів на правах експериментального майданчика, де здійснює так зване «дослідне виробництво» освітньої програми, яка надалі може стати комерційним продуктом. Університет відповідає за економічний розвиток країни, оскільки здійснює підготовку кадрів, виходячи безпосередньо з її потреб. Саме у зовнішньому середовищі відбувається взаємодія ринку освіти та ринку праці. Університет формує освітній потенціал країни та впливає на соціальну структуру населення, збільшуючи його освітній рівень з подальшою побудовою рівня зайнятості та економічної активності.

Згідно з сучасними уявленнями, підприємництво розвивалося як мережева інфраструктура. Одним із факторів, що визначають трансформацію ЗВО в підприємницьку організацію, є розвинена мережа філій та представництв багатьох великих університетів, що визначає університет як мережеву організацію. Рівень розвитку мережевої інфраструктури визначає її ділову активність та сприяє залученню додаткових фінансових коштів.

Необхідно відзначити, що саме наука почала в першу чергу набувати риси підприємництва. З початку 90-х років ХХ ст. найбільш мобільна та активна частина університетської спільноти активно займається організацією комерціалізації результатів наукових розробок, задіяна в системі конкурсного розподілу фінансових ресурсів та приймає участь у конкурентній боротьбі за гранти. Партнерство університету та підприємств державного та приватного секторів не тільки в дослідницькій, а й у професійній сферах, являє собою нову модель взаємин у ринковій економіці.

В умовах сьогодення, до складу багатьох університетів входять технологічні центри, бізнес-інкубатори та інші структури, що поєднують малі інноваційні підприємства. Як особливий інститут, малий бізнес дозволяє суспільству постійно ставити експерименти з новими видами товарів та послуг, методами управління, організацією соціальних взаємодій тощо. У цьому сенсі саме малий бізнес є організаційною формою реалізації нововведень та технологічного прогресу, що дозволяє підтримувати необхідний рівень конкуренції та вносити позитивну динаміку до змін ринкової структури економіки. В сучасних умовах малий бізнес є основою будівництва підприємництва в університеті, але при цьому зберігає потенціал власного зростання та розвитку. Поєднання малого інноваційного бізнесу та функціонування університету як підприємницької органі-

зації надає цій структурі динамічної стійкості та здатності розвитку.

Важливу роль при формуванні підприємництва є підготовка кадрів для підприємницької діяльності. Одним із факторів, що забезпечують становище США як визнаного лідера у розвитку підприємництва у світі, вважається рівень загальної та спеціальної інноваційної освіти. У США 80% населення отримують спеціальну середню та вищу освіту та поступають за цим показником лише Канаді (90%). Кращі американські коледжі та університети зробили обов'язковими для всіх, хто навчається за програмою магістра ділового адміністрування, спеціальні курси з підприємництва.

Отже, підприємництво в системі освіти є інноваційною діяльністю освітньої установи, що спрямована на формування та розвиток освітнього потенціалу суспільства на основі дії економічних законів ринкової економіки.

В сучасних умовах інноваційне підприємництво у сфері освіти є механізмом впливу університету на розвиток освіти, науки, економіки та соціальної сфери від ідеї до впровадження. Інноваційна діяльність у ЗВО має характеризуватись наступними якісними рисами:

- використання власних інтелектуальних та матеріальних ресурсів;
- новаторство (наявність інновацій у освітній, науковій та виробничій діяльності, методах управління та організації цієї діяльності для подолання конкуренції та просування продукції);
- власна оцінка та страхування ризику, пов'язаного з інноваційною діяльністю.

Інноваційний успіх закладу вищої освіти залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішим є внутрішнє інноваційне середовище яке можна визначити як певну сукупність внутрішніх умов функціонування підприємницької організації.

Стратегія поведінки сучасного вітчизняного університету повинна мати можливість отримання переваг від змін, що характерно саме для інноваційного підприємництва.

Висновки з проведеного дослідження. Формування інноваційних університетів в Україні має свої особливості. В освітній діяльності ЗВО орієнтуються на розвиток інноваційної освіти та створення системи елітної підготовки фахівців, яка потребує додаткового фінансування з боку держави. Підприємницькі ідеї містяться в окремих дисциплінах і не є системою як за кордоном. Отримані знання допоможуть адаптуватися до умов роботи в нових відносинах, але не формують підприємницького мислення.

Основним підходом до диверсифікації всіх видів діяльності є створення різних інноваційних центрів, структур пов'язаних з промисловістю та секторами економіки. В Україні такими устано-

вами є науково-інноваційні комплекси, освітні бізнес-інкубатори, структури, що допомагають реалізувати повний інноваційний цикл: від ідеї до її комерціалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пітер Ф. Друкер. Виклики для менеджменту XXI століття. КМ-БУКС. 2020.
2. Clark Burton R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IAU PRESS. ISSUES IN HIGHER EDUCATION / Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. U.K.: Emerald Group Publishing Limited. Howard House, 2008. 164 p
3. Williams G. The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity/ Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press, 2003. 193 p.
4. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. Working Paper Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany,
5. Subotzky G. Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs. *Higher Education*, 1999. Vol. 38. No. 4. Pp. 401–440.
6. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2012. 504 с.
7. Каленюк І. С. Підприємницькі університети в глобальному освітньому просторі. *Міжнародна економічна політика*. 2016. № 2 (25). С. 6–22.
8. Грищенко І., Беялов Т. Дослідження концепції підприємницького університету та інституційних факторів його діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2020 № 9. С. 44–55.
9. Литвин І. В. Академічне підприємництво: досвід Стенфордського університету. *Проблеми економіки та управління*. 2012. № 725. С. 305–312.
10. Беялов Т. Е. Модель підприємницької діяльності в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Електронний фаховий науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*, 2020. № 40. С. 504–507. URL: <http://market-infr.od.ua/uk/40-2020>.

REFERENCES:

1. Piter F. Druker. (2020). Vykyly dlja menedzhmentu XXI stolittja [Challenges for management in the 21st century]. *KM-BUKS*. 2020. (in Ukrainian)
2. Clark Burton R. (2008). Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IAU PRESS. ISSUES IN HIGHER EDUCATION / Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. U.K.: Emerald Group Publishing Limited. Howard House. 164 p.
3. Williams G. (2003). The Enterprising University: Reform, Excellence and Equity/ Edited by Gareth Williams. Buckingham [England]; Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education: Open University Press. 193 p.

4. Röpke J. The Entrepreneurial University, Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy. *Working Paper Department of Economics, Philipps-Universität Marburg, Germany*.

5. Subotzky G. (1999). Alternatives to the Entrepreneurial University: New Modes of Knowledge Production in Community Service Programs. *Higher Education, December*, vol. 38, no. 4, pp. 401–440.

6. Romanovs'kyj O. O. (2012). Fenomen pidpryjemnytva v universytetakh svitu: monografija [The phenomenon of entrepreneurship in universities around the world]. *Vinnycja: Nova Knygha*, 504 p. (in Ukrainian)

7. Kalenjuk I. S. (2016). Pidpryjemnycki universytety v globalnomu osvithnomu prostori [Entrepreneurial universities in the global educational space]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 2 (25), pp. 6–22. (in Ukrainian)

8. Ghryshhenko I., Bjeljalov T. (2020). Doslidzhennja koncepciji pidpryjemnyckogho universytetu ta instytucijnykh faktoriv jogho dijajnosti [Study of the concept of an entrepreneurial university and institutional factors of its activity]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9, pp. 44–55. (in Ukrainian)

9. Lytvyn I. V. (2012). Akademichne pidpryjemnytvo: dosvid Stenfordskogho universytetu [Academic entrepreneurship: the experience of Stanford University]. *Problemy ekonomiky ta upravlinnja*, no. 725, pp. 305–312. (in Ukrainian)

10. Bjeljalov T. E. (2020). Modelj pidpryjemnyckoji dijajnosti v osvithnomu procesi zakladiv vyshhoji osvity. [Model of entrepreneurial activity in the educational process of higher education institutions]. *Elektronnyj fakhovyj naukovo-praktychnyj zhurnal «Infrastruktura rynku»*, no. 40, pp. 504–507. Available at: <http://market-infr.od.ua/uk/40-2020> (in Ukrainian)